

ბასალეზისა და პროდუქციის ნარმოების ზრდის გავლენა ინვესტიციებზე

ვალერი მოსიაშვილი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი — სეუ, პროფესორი

რეზიუმე

ქვეყნის ეკონომიკის ზრდის საქმეში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია ინვესტიციების, როგორც ეკონომიკური ზრდის მნიშვნელოვანი ფაქტორის კვლევა. მეცნიერ ეკონომისტთა დიდი ინტერესს ყოველთვის იწვევდა ინვესტიციების ეკონომიკურ ზრდაზე ზემოქმედების გავლენის განსაზღვრა. წინამდებარე ნაშრომშიც მცდელობაა გადმოვცეთ ინვესტიციების ეკონომიკურ ზრდაზე ზეგავლენის რაოდენობრივი მახასიათებლები და თვით ინვესტიციების ზრდაზე გასაღებისა და პროდუქციის ნარმოების ზრდის გავლენის ხარისხი.

სტატიაში დანაზოგებსა და ინვესტიციებს შორის არსებული დამოკიდებულების თეორიები სხვადასხვა ეკონომიკური სკოლის თუ მიმდინარეობის პოზიციიდან (ყ.ბ.სეი, ჯ.მ. კეინსი, კლასიკური სკოლა, ნეოკლასიკური სკოლა, კეინზიანელები, ნეოკეინზიანელები), რომელთა კრიტიკული ანალიზისა და შეჯერების შედეგად გაკეთებულია დასკვნები და წინადადებები, კერძოდ განხილულია ჯ.მ. კეინზის მულტიპლიკატორის თეორია (რომლის თანახმად ინვესტიციების გადიდება იწვევს დასაქმების ზრდას, ამასთან ერთად ზრდის შემოსავალს და მოხმარებას და შესაბამისად აფართოებს ნარმოებას) და „აქსელერატორის პრინციპი“ (ინვესტიციებზე მოქმედებს გასაღებისა და პროდუქციის ნარმოების ზრდა), რომელიც ეკონომიკური ციკლის თითქმის ყველა თეორიის შემადგენელი ელემენტია.

დასასრულს მოცემულია ფორმულა, თუ ახალი ინვესტიციების ზრდაზე რა გავლენას ახდენა ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა: აქსელერატორის კოეფიციენტი; შემოსავლის ნამატი; შემოსავლის სიდიდე ბოლო პერიოდისათვის; შემოსავლის სიდიდე წარსულ პერიოდში.

საკვანძო სიტყვები: დანაზოგები, ინვესტიცია, მულტიპლიკატორის ეფექტი, აქსელერატორის პრინციპი, ეკონომიკური ზრდა.

ძირითადი ტექსტი

ეკონომიკური ზრდის, მისი ფაქტორების კვლევა ყოველთვის იყო ეკონომიკური მეცნიერების ერთ-ერთი აქტუალური საკითხი. განსაკუთრებით საინტერესოა ინვესტიციების ეკონომიკურ ზრდაზე ზემოქმედების გავლენის განსაზღვრა. ამ შემთხვევაში დგება საკითხი, როგორ ვიპოვოთ დამოკიდებულება დანაზოგებსა და ინვესტიციებს შორის,

რომელიც უზრუნველყოფს ქვეყანაში სტაბილურ ეკონომიკურ განვითარებას.

ეკონომიკურ მეცნიერებაში დიდი ხნის მანძილზე დომინირებდა მოდელი, რომელშიც მოთხოვნა ტოლია მიწოდებისა იმ შემთხვევაში, თუ დანაზოგების (S) მოცულობა ტოლია ინვესტიციებისა (I) $I=S$. ეს მოდელი ნაწილობრივ ეყრდნობა სეის კანონს, ამ კანონის მიხედვით, ერთობლივ მოთხოვნას და ერთობლივ მიწოდებას შორის ტოლობა დაყვანილ იქნა დანაზოგებსა და ინვესტიციებს შორის ტოლობამდე. სეის კანონის მიხედვით, ფაქტობრივად ინარმოება იმდენი, რამდენი მოთხოვნაცაა. მაგრამ ამ კანონის აშკარა ნაკლი ის არის, რომ შეიძლება არ მოხდეს მთელი საქონლის რეალიზაცია დანაზოგების შექმნის პირობებში და მიწოდებამ ასახვა ვერ პოვოს მოთხოვნაში.

დანაზოგები იწვევენ დარღვევებს შემოსავალ-გასაღების ნაკადში და ამით აფერხებს სეის კანონის მოქმედებას, დანაზოგები წარმოადგენს შემოსავლების ნაკადიდან სახსრების ამოღებას, რაც იმას იწვევს, რომ მომხმარებლის დანახარჯები არასაკმარისი აღმოჩნდება მთელი ნარმოებული პროდუქციის გასაყიდად. თუ საოჯახო მეურნეობები ზოგავენ თავიანთი შემოსავლის რაღაც ნაწილს, მიწოდება ვერ ქმნის თავის საკუთარ მოთხოვნას და დანაზოგები იწვევენ მოხმარების უკმარისობას.

მაგრამ კლასიკოსები ამტკიცებენ, რომ დანაზოგები სინამდვილეში არ იწვევს მოთხოვნის უკმარისობას, ვინაიდან ყოველი დანაზოგი ინვესტირებულ იქნება მეწარმეთა მიერ. ინვესტიციები ავსებენ ნებისმიერ „ხარვეზს“ მოხმარებაში, რომლებიც დაგროვებითაა გამოწვეული. მეწარმეთა საინვესტიციო დანახარჯები შემოსავალ-გასაღების ნაკადის დამატება ან შევსებაა, რომლებსაც შეუძლიათ დაზოგვით გამოწვეული მოხმარების ნებისმიერი „ხარვეზის“ შევსება $S=I$ ტოლობით. ამ მოდელს ეკონომიკურ ლიტერატურაში „კლასიკური“ მოდელი ეწოდება.

პირები, რომლებიც ახორციელებენ შემოსავლების ნაწილის დაზოგვას და ინვესტირებას, ერთიდაიგივენი არ არიან, ამიტომ კლასიკოსების მტკიცებით დანაზოგთა და ინვესტიციების ტოლობას უზრუნველყოფს ფულის ბაზარი (ე.ი. სარგებლის განაკვეთი). დაზოგვაცა და ინვესტიციებიც სხვა თანაბარ პირობებში დამოკიდებულია პროცენტზე, დაზოგვა პირდაპირპროპორციულია სარგებლის განაკვეთის პროცენტისა, ხოლო ინვესტიციები კი უკუპროპორციული. შედეგად ვღებულობთ, რომ შ არის პროცენტის ნორმის მზარდი ფუნქცია და I კლებადი. ამ შემთხვევაში როგორ მივაღწიოთ წონასწორობას? სწორედ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მომხმარებელს შეუძლია მომგებიანად დააბანდოს თავისი

დანაზოგი ინვესტორთან, ხოლო ინვესტორს კი, მხოლოდ მათი მეშვეობით შეუძლია მიიღოს სარფიანი კრედიტი.

საპროცენტო განაკვეთი ასახავს მოთხოვნისა და მიწოდების მოცულობების რყევას, შედეგად წარმოიქმნება „წონასწორული საპროცენტო განაკვეთი“, რომლის დროსაც ინვესტირებული დანაზოგები ტოლი იქნება დაკრედიტებული ინვესტიციებისა.

კლასიკოსები მიიჩნევდნენ, რომ საბაზრო ეკონომიკას შეუძლია „თავად განვითარდეს“. სახელმწიფოს დახმარება ეკონომიკის ფუნქციონირებაში, მათი აზრით, მავნედ ითვლება. აქ ფაქტობრივად საპროცენტო განაკვეთი წარმოდგენილია, როგორც თვითრეგულირებადი საბაზრო ეკონომიკის ერთ-ერთი ძირითადი მექანიზმი.

ჯ.მ. კეინზმა გააანალიზა რა 1929-33 წლების მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი, ექვტი შეიტანა დანაზოგებისა და ინვესტიციების იგივეობაში. შეიმუშავა ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების საფუძვლები, რასაც მიუძღვნა მისი ძირითადი ნაშრომი. კეინზიანელები ვარაუდობენ, რომ დანაზოგთა სუბიექტები და ინვესტორები არსებითად სხვადასხვა ჯგუფებია, რომლებიც თავიანთი დანაზოგების და ინვესტიციების გეგმებს სხვადასხვა საფუძველზე შეიმუშავენ, დაზოგვის შესახებ გადანყევითილებს სხვადასხვა მოტივი უდევს საფუძვლად. კერძოდ, დანაზოგების დონე სუსტადაა დამოკიდებული საპროცენტო განაკვეთზე.

კეინზი იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ინვესტიციების სიდიდეზე მოქმედებს მთელი რიგი ისეთი ფაქტორები, რომლებიც ხელს უშლიან დანაზოგების დონესთან ინვესტიციების ავტომატურად შეთავსებას პროცენტის ნორმის მეშვეობით. მისი აზრით, ეს ფაქტორებია: კაპიტალზე მოგების მოსალოდნელი ნორმის შემცირება (კლებადი ნაყოფიერების კანონის მოქმედების შედეგად) და მყარი საპროცენტო განაკვეთი. ამასთან, კეინზი თვლიდა, რომ პროცენტის ნორმის შემცირებით ხელმისაწვდომი ხდება კრედიტი და იზრდება საინვესტიციო შესაძლებლობები, თუმცა მისივე განმარტებით, არსებობს საპროცენტო განაკვეთის ისეთი დაბალი ზღვარი, როცა ნაღდ ფულზე მოთხოვნა ძალიან დიდია და ამის შემდგომ პროცენტის შემცირებას უკვე აღარ შეუძლია სტიმული მისცეს ინვესტიციურ აქტივობას.

კეინზი აგრეთვე თვლიდა, რომ ინვესტიციების მოცულობის ცვლილების ერთ-ერთი ძირითადი გამომწვევი მიზეზია ეროვნულ შემოსავალში მოხმარების წილის შემცირება. პირადი მოხმარების დინამიკა მან ე.წ. ძირითად ფსიქოლოგიურ კანონს დაუკავშირა, რომლის მიხედვითაც, ადამიანებს თითქოს მიდრეკილება აქვთ სახსრები დახარჯონ იმაზე უფრო ნელა, ვიდრე მათი შემოსავლები იზრდება. რადგან იხარჯება არა მთელი შემოსავალი, არამედ მხოლოდ მისი ნაწილი (მოხმარებისადმი ზღვრული მიდრეკილება 1-ზე ნაკლებია), ეროვნულ შემოსავალში მოხმარების საშუალო დონე განუწყვეტლივ მცირდება.

ყოველივე ეს ეხება საბაზრო თვითრეგულირების პირობებს. ამგვარად, კეინზს მიაჩნდა, რომ ეკონომიკური სისტემის ფუნქციონირებაში სახელმწიფოს ჩარევა აუცილებელია, რაც საბაზრო თვითრეგულირების შესახებ კლასიკოსთა შეხედულების უარყოფას ნიშნავს. კეინზი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ინვესტიციების მოცულობის ზრდა მხოლოდ სახელმწიფოს ეფექტიანი ფისკალური პოლიტიკის გატარებითაა შესაძლებელი. მისი აზრით, თუ ქვეყანაში არ არის მიღწეული სრული დასაქმება, მაღალი დანაზოგი ხელს უშლის ეკონომიკურ ზრდას, ვინაიდან იგი შემოსავლის პასიური წყაროა და წარმოებაში არ გამოიყენება, ამიტომ საჭიროა ჭარბი დანაზოგის ამოღება გადასახადის მეშვეობით, რაც უნდა განხორციელდეს სახელმწიფოს ჩარევით.

საინვესტიციო პროცესისა და ეკონომიკური ზრდის ურთიერთკავშირის თვალსაზრისით საინტერესოა მულტიპლიკატორის თეორია, რომელიც ასევე შემოგვთავაზა ჯ. კეინზმა და რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა ეკონომიკური ციკლის ახსნაში. ამ თეორიის ამოსავალი პუნქტია ინვესტიციების როლის განსაზღვრა ეროვნული შემოსავლისა და დასაქმების მოცულობის ზრდაში.

კეინზის მიხედვით, ინვესტიციების გადიდება იწვევს დასაქმების ზრდას, მასთან ერთად ზრდის შემოსავალს და მოხმარებას და შესაბამისად აფართოებს წარმოებას. ამ დამოკიდებულებას იგი უწოდებს მულტიპლიკატორს, ხოლო შედეგად მიღებულ ეფექტს — მულტიპლიკაციურს.

მულტიპლიკატორი არის მნიშვნელოვანი სიდიდე. ის ასრულებს არა მარტო წარმოებისა და, შესაბამისად, დასაქმების ზრდის იმპულსის როლს, არამედ გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანს, მაკროეკონომიკური რეგულატორის როლსაც, ანუ იწვევს დანაზოგებისა და ინვესტიციების დაბალანსებას. ასე, მაგალითად, ინვესტიციების შემცირება იწვევს წარმოების მოცულობის შემცირებას, დასაქმების შემცირება ამცირებს სამომხმარებლო მოთხოვნას და დანაზოგებს. მთელს ეკონომიკაზე გავრცელებული ეს მულტიპლიკაციური პროცესი იწვევს დანაზოგების ჯამურ შემცირებას, რაც ინვესტიციების ჯამური შემცირების ტოლფასია. ამის შედეგად დანაზოგებსა და ინვესტიციებს შორის მყარდება წონასწორობა.

მულტიპლიკატორის თეორიის შემდგომ განვითარებას ვპოულობთ რ. ჰაროდის, ჰანსენის და პ. სამუელსონის შრომებშიც. აღსანიშნავია, რომ მულტიპლიკატორის თეორია წარმოადგენს პრინციპულად ღია კონცეფციას, რომელიც მუდმივად ფართოვდება და იხვეწება.

ეკონომიკური ციკლის მთავარი დეტერმინანტი — კაპიტალდაბანდება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია საგარეო ფაქტორებზე, როგორიცაა მსოფლიოში მოცემული ეკონომიკური და პოლიტიკური როლის გაძლიერების პერსპექტივა, საექსპორტო საქონლის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, მსოფლიო მოსახლეობის ზრდა და ა.შ. ინვესტიციებზე მოთხოვნა დამოკიდებულია სახელმწიფოს ფუ-

ლადი შემოსავლების პოლიტიკაზე. მოსახლეობის გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ამაღლება ინვესტიციების გადიდებას და შესაბამისად, ეკონომიკაში ინვესტიციების ზრდას. ხოლო როცა ეკონომიკური დაქვეითების დროს ძნელდება წარმოებული პროდუქტის რეალიზაცია და მცირდება წარმოების მოცულობა, ადგილი ექნება კაპიტალის დაგროვების შემცირებას.

რაზე მიუთითებს აღნიშნული მსჯელობა? აშკარაა, რომ კაპიტალდაბანდებაზე მოქმედებს გასაღებისა და პროდუქციის წარმოების ზრდა. ეს დამოკიდებულება ცნობილია, როგორც „აქსელერატორის პრინციპი“, რომელიც ეკონომიკური ციკლის თითქმის ყველა თეორიის შემადგენელი ელემენტია. აქსელერაციის პრინციპის არსი შემდეგია: მზარდი შემოსავალი, რომელიც პირველადი ინვესტიციების მულტიპლიკაციური ზემოქმედების შედეგად მიიღება, ადიდება სამომხმარებლო საქონელზე მოთხოვნას. დარგები, რომლებიც აწარმოებენ სამომხმარებლო საქონელს, ფართოვდებიან და ეს ინვესტიციები მოთხოვნის ზრდას საწარმოო დანიშნულების საქონელზე, ანუ წარმოების საშუალებებზე. ამასთან სამომხმარებლო საქონელზე მოთხოვნის ცვლილება გამოიწვევს მკვეთრ ცვლილებებს საწარმოო დანიშნულების საქონლის მოთხოვნაზე. ეს დაკავშირებულია ძირითადი კაპიტალის კვლავწარმოების თავისებურებებთან. ეს უკანასკნელი კი საჭიროებს ერთდროულ მსხვილ დანახარჯს, რომელიც თანდათანობით განთავსდება ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე წარმოებაში. ამიტომ არსებული საწარმოების გაფართოების, ან ახალი საწარმოების მშენებლობისას ახალი ძირითადი კაპიტალის შექმნაზე განხორციელებული დანახარჯები აჭარბებენ გამოშვებული პროდუქციის ღირებულებას. სხვა სიტყვებით „აქსელერაციის პრინციპი“ ეხება „მზა პროდუქციაზე მოთხოვნის ცვლილებას“.

ამერიკელი ეკონომისტი ე. ჰანსენი განმარტავს: „აქსელერატორი – ეს არის რიცხობრივი მამრავლი, რომელზე ნამატი შემოსავლის თითოეული დოლარი ადიდება ინვესტიციებს“.

ამრიგად, საინვესტიციო საქონლის მოთხოვნის ცვლილება განიხილება, როგორც სამომხმარებლო საქონლის მოთხოვნის ცვლილების ფუნქცია, ხოლო ახალი ან სტიმულირებული ინვესტიციების ნაზრდი გამოითვლება, როგორც შემოსავლის ნაზრდის ნამრავლი აქსელერაციის კოეფიციენტზე. აქსელერატორის უმარტივესი ფორმულა ასეთია:

$$I_t = a(Y_t - Y_{t-1});$$

სადაც: I_t – ახალი ინვესტიციების ზრდა;

a – აქსელერატორის კოეფიციენტი;

$Y_t - Y_{t-1}$ – შემოსავლის ნამატი;

Y_t – შემოსავლის სიდიდე ბოლო პერიოდისათვის;

Y_{t-1} – შემოსავლის სიდიდე წარსულ პერიოდში.

შესაბამისად, შემოსავლის ნამატიდან ეფექტი, რომელიც ინვესტიციების ნამატიდან აისახება, პირდაპირ დამოკიდებულია აქსელერაციის კოეფიციენტთან და ამიტომ შემოსავლის გადიდებისას,

როგორც წესი, ინვესტიციები იზრდება.

აქსელერაციის პრინციპი შეიძლება დავუკავშიროთ სამომხმარებლო საქონელზე მოთხოვნისა და მათი წარმოების ზრდას. მაშინ ჰანსენის მიხედვით, „ძირითად კაპიტალზე წმინდა დანამატების მოთხოვნა დამოკიდებულია არა სამომხმარებლო საქონლის მოთხოვნის დონეზე, არამედ მისი მოთხოვნის ზრდის ტემპზე“. შემდეგ: „როცა სამომხმარებლო მოთხოვნის ზრდის ტემპი სუსტდება, (მაშინაც კი, თუ მოთხოვნა, თუმცა ნაკლებად სწრაფად, მაგრამ მაინც იზრდება), დამატებით მოწყობილობებზე მოთხოვნა აბსოლუტურად მცირდება. თუ მოთხოვნა სამომხმარებლო საქონელზე მუდმივი რჩება, დამატებითი მოწყობილობების შეძენა საჭირო აღარ არის და დოვლათის მწარმოებელი დარგები მუშაობენ არსებული მოწყობილობების შენარჩუნებაზე ცვეთის შესაბამისად.“

აქედან გამომდინარეობს, რომ: ჯერ ერთი, აქსელერატორის ზემოქმედებას სამომხმარებლო მოთხოვნის ზრდაზე მხოლოდ იმ შემთხვევაში აქვს ადგილი, როცა მოთხოვნის ზრდის ტემპი იცვლება და არა მაშინ, როცა ხდება სამომხმარებლო საქონლის მოთხოვნის აბსოლუტური მოცულობის ცვლილება. მეორე, ფუნქციონალური დამოკიდებულება არსებობს ახალ ინვესტიციებსა და სამომხმარებლო საქონლის მოთხოვნის ზრდის ტემპს შორის და, მე-სამე, აქსელერაციის პრინციპი ორმხრივი ზემოქმედების უნარით ხასიათდება.

ამრიგად, აქსელერაციის პრინციპით აიხსნება დამოკიდებულება კაპიტალური დოვლათის წარმოებასა და საქონლის საზოგადოებრივ მოხმარებას შორის.

მულტიპლიკატორი და აქსელერატორი ერთმანეთს განაპირობებენ.

მულტიპლიკატორის თეორიის მიხედვით, ინვესტიციების ზრდა მრავალმხრივ ზემოქმედებს შემოსავალზე. შემოსავალი მულტიპლიკატორის სიდიდის შესაბამისად იზრდება. რაც თავის მხრივ ზრდის სამომხმარებლო საქონელზე მოთხოვნის ტემპებს და შემდგომ მათ წარმოებას. აქედან გამომდინარეობს სამომხმარებლო საქონლის მწარმოებელი საწარმოების მშენებლობის აუცილებლობა. ეს თავის მხრივ აფართოებს წარმოების საშუალებათა წარმოებას.

მულტიპლიკაციური ეფექტის გამომწვევი პირველადი ინვესტიციები ავტონომიური ინვესტიციების ხასიათს ატარებენ. მისგან განსხვავებით, აქსელერაციის პრინციპს საქმე აქვს სტიმულირებულ ინვესტიციებთან, რომლებიც დამოკიდებულია შემოსავალზე, ანუ საქონლის მოცულობის ან საბოლოო მოთხოვნის ზემოქმედების შედეგია. ავტონომიური ინვესტიციები ეკონომიკის გაფართოების პროცესის პირველადი ბიძგია და ინვესტიციები მულტიპლიკაციური ეფექტის, ხოლო სტიმულირებული ინვესტიციები მზარდი შემოსავლის შედეგია და ინვესტიციები შემოსავლის შემდგომ ზრდას.

შესაბამისად, შემოსავლის ცვლილება დამოკიდებულია მულტიპლიკატორისა და აქსელერატორის

ურთიერთზემოქმედებაზე. რაც საბოლოო ანგარიშით, უზრუნველყოფს ეკონომიკის შემდგომ ზრდას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მოსიაშვილი ვ., ეკონომიკა (დინამიკა, ზრდა, განვითარება), თბ. 2008.
2. სიჭინავა ა., ინვესტიციები (თეორიები, ანალიზი, ორგანიზაცია, მართვა), თბ., 2010.
3. ქოქიაური ლ., ფინანსური ბაზარი, ფასიანი ქაღალდების ბაზრის ფუნდამენტური და ტექნიკური ანალიზი, თბ., 2013.